

*Барановська Л. М.,**студентка IV курсу кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету "Львівська політехніка"**Альбота С. М.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету "Львівська політехніка"*

ВИДИ ІСТОТ У ЖАНРІ ФЕНТЕЗИ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ (НА ОСНОВІ РОМАНУ ГОЛЛІ БЛЕК "ЖОРСТОКИЙ ПРИНЦ")

Анотація. У статті розглянуто методи та особливості перекладу творів жанру фентезі, зокрема назв вигаданих або запозичених із фольклорів різних країн істот у циклі романів американської письменниці Голлі Блек "Жорстокий принц". Для того, щоб переклад художнього тексту був адекватним та зрозумілим читачеві необхідно застосувати відповідну техніку художнього перекладу. Такий тип перекладу вважається найбільш дослідженим та гнучким. Характерними рисами художнього перекладу виступають новизна, своєрідність, а також застосування різноманітних мовних фігур та прийомів. Використовуючи техніку художнього перекладу важливо зберегти мовні фігури, які були подані в оригіналі, описи героїв, особливості їх мовлення та поведінки. Література жанру фентезі значно відрізняється від інших літературних жанрів, тому перекладачеві необхідно передати її автентичну атмосферу таким чином, щоб читач зміг зрозуміти задум автора. Зазвичай автори використовують фольклорні, жаргонні та діалектні фігури мовлення, які важко або неможливо перекласти. Переклад художніх творів не варто виконувати використовуючи техніку дослівного перекладу, оскільки існує велика вірогідність втратити особливе забарвлення твору, справжні емоції та почуття персонажів. Перекладачеві, працюючи з таким жанром літератури, необхідно не лише точно та вірно передати всі деталі твору, а також залишити у свідомості читача певний образ. Твори такого жанру необхідно виконувати з максимальним збереженням атмосфери сюжету та авторського стилю. Слід підкреслити, що не існує єдиного методу для перекладу власних назв у таких творах, перекладач повинен підібрати практичний відповідник у кожному випадку, враховуючи при цьому певні чинники, починаючи структурою утворення таких слів, закінчуючи цільовою аудиторією автора. Для аналізованого роману характерна велика кількість назв, що були створені авторкою для створення вигаданого світу, його героїв та оточення. У процесі перекладу англійських текстів жанру фентезі перекладач може зіткнутись із низкою труднощів, спричинених значними розбіжностями в структурі мов, оскільки лексичною та граматичною структурою англійська та українська мова відрізняються.

Ключові слова: переклад, калькування, міфологія, фольклор, підхід, транслітерація.

Постановка проблеми. Протягом останніх років література жанру фентезі набула популярності серед українських читачів. Необхідність якісного перекладу вимагає великого внеску перекладача, щоб донести до читача першочерговий

задум автора твору. Переклад таких творів змушує перекладачів присвячувати значну кількість уваги та креативності для передачі атмосфери оригіналу. Серед факторів, що можуть впливати на відтворення творів жанру фентезі є фольклорні ланцюжки, посилання, порівняння, стереотипи певних літературних образів, емоційна забарвленість тексту, або ж навпаки її відсутність. Фентезійна література є особливим літературним жанром, оскільки її сюжет може бути побудований досить специфічно. Автор створює власний світ, у якому існують закони, правила, положення, живуть найрізноманітніші незвичні істоти, присутність магії у таких творах є звичним явищем, і саме ця особливість вимагає використання певних стратегій та методик при перекладі з англійської на українську мову.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Література жанру фентезі, хоч і бере свій початок із легенд, міфів та казок, є доволі молодим літературним напрямком, який остаточно сформувався лише наприкінці ХХ століття. У поданій праці наша увага зосереджується на методах та підходах перекладу власних та загальних назв, а саме назв видів вигаданих істот, з англійської мови українською. Специфіка літератури жанру фентезі, її характерні ознаки, методи та способи відтворення дедалі більше привертають увагу мовознавців, перекладачів та літературознавців. У своїх наукових доробках цієї проблеми торкаються такі науковці, як Воробйова І. А. [1], Садуова Р. [2], Адама А. [3], Фернандеса Л. [4] та ін. Особливостям відтворення власних назв засобами цільової мови присвячено праці Болотова В. І., Щерби Л. В., Влахова С. І., Коломієць Л. В., Дробишева Т. В. та ін.

Перед перекладачем постає завдання справити на читача таке ж враження, як справляє оригінал тексту. Створення єдиного підходу, який б допоміг перекладачеві полегшити це завдання не є можливим, оскільки кожен випадок вимагає свого рішення та адекватно підбраного відповідника. Переклад відіграє посередницьку роль, тобто "перекодує його з мови оригіналу на мову сприймача" [5, с. 81].

Мета статті полягає у визначенні методів та підходів до перекладу назв вигаданих істот (з урахуванням походження цих назв) з англійської мови українською на основі перекладу Марією Пухлій роману-фентезі Голлі Блек "Жорстокий принц".

Рішення до запропонованої мети можуть бути досягнені шляхом виконання наступних завдань:

– висвітлення труднощів, що виникають під час перекладу літератури жанру фентезі з англійської мови українською;

– визначення та застосування перекладацьких трансформацій, які використовуються в процесі перекладу власних назв;
– виокремлення методів за допомогою яких вдається створити найбільш адекватний переклад назв вигаданих істот у романі-фентезі.

Об’єктом дослідження є назви вигаданих, або запозичених із фольклористики інших країн істот, використаних авторкою роману-фентезі “Жорстокий принц” Голлі Блек та їх відповідники, запропоновані українською перекладачкою Марією Пухлій.

Предметом праці виступають перекладацькі трансформації, які застосовує перекладачка, щоб передати автентичну атмосферу та створити адекватний переклад роману для українського читача.

Виклад основного матеріалу. Серед сучасних читачів твори жанру фентезі сьогодні набувають все більшої популярності. Якісний переклад такого жанру літератури на даний момент є дуже затребуваним, і тому перекладачеві насамперед необхідно розуміти, що таке фентезі та його основні риси. Дж. Роджерс стверджував, що фентезі – це нереалістична література, яка має на меті зобразити об’єкти, що не існують у реальному світі, і яка, на відміну від наукової фантастики, не пояснює походження та можливості існування таких об’єктів [6]. Найхарактернішими ознаками таких творів є:

- існування іншої реальності, що була створена уявою автора, не обмежена просторовими та хронологічними рамками;
- благородство, відчайдушність головних героїв, використання автором засобів, що дають змогу передати фантастичну реальність, а також часті пошуки протагоністами фізичних або духовних багатств;
- обов’язкова наявність магії та чаклунства у зображуваному світі, міфічні чи вигадані раси та народи, за твердженням Перумова Н. “створення вторинних світів, що існують за законами магії, – непорушний закон фентезі” [7, с. 470];
- феномени, які не існують та не є можливими в реальному світі, створіння, події, які не може пояснити жодна з наук.

За основу дослідження було обрано роман американської письменниці Голлі Блек “The Cruel Prince” [8] та його переклад українською “Жорстокий принц” Марії Пухлій [9]. Вибір саме цього твору був зумовлений зростанням зацікавленості українського читача до праць цієї авторки, а також до такого жанру як фентезі загалом. Варто зазначити, що події у творі відбуваються не лише у створеному письменницею вигаданому світі, а також у реальному світі людей, де діють усі закони фізики, і не існує магії.

У процесі перекладу літературних творів жанру фентезі перекладач повинен бути ознайомленим із низкою трансформацій, які застосовуються для передачі понять мови-джерела на цільову мову. Одним із найпоширеніших методів відтворення неіснуючих у вихідній мові або нових для неї елементів є транскодування. Це спосіб перекладу, при якому звукова або графічна форма слова мови-джерела передається за допомогою алфавіту цільової мови. До видів транскодування відносять транскрипцію (літери цільової мови передають звукову форму слова мови-джерела), а також транслітерацію (слово мови-джерела передається графічними засобами цільової мови) [10]. Першим за частотою вживання є прийом калькування, сенс якого полягає у тому, що слова та вирази мови-джерела будуть перекладені на цільову мову шляхом точного відтворення засо-

бами цільової мови, її морфемною чи словесною структурою [11, с. 56]. Цей метод відіграє неодмінну роль у процесі перекладу фантастичної літератури, що містить велику кількість власних імен, які можуть бути побудовані на основі гри слів чи натяків. У процесі перекладу фентезі також використовують описовий переклад, що є процесом, у якому слово, словосполучення чи фразеологізм може бути замінений у цільовій мові фразою, що адекватно передає значення цього слова або цієї фрази. Описовий переклад має відповідати низці певних вимог. Зокрема, він повинен точно передавати основний зміст вихідної поняттєвої одиниці. Опис не варто робити надмірно багатослівним і складним, так само як і структура фрази не повинна бути складною [12, с. 41].

При перекладі англійських назв для позначення предметів або істот необхідно особливу увагу приділяти статі позначуваного персонажа чи образу. Відомо, що в англійській літературі письменники часто створюють аморфних персонажів, тобто таких, чию стать неможливо визначити:

I sit on a cushion as an imp braids my hair back from my face [8].

Я сиджу на подушці, поки імпеца заплітає мені коси [9, с. 17].

У поданому варіанті перекладу українською мовою стать персонажа є очевидною, чого ми не можемо стверджувати щодо оригіналу тексту, чи це створіння є жінкою, чи чоловіком. Щоб відтворити слово *imp* перекладачка використовує поєднання транслітерації з адаптацією, тобто розширює образ персонажа, описуючи його як істоту жіночого роду, оскільки зазвичай жінці властиво заплітати коси. Україномовний читач не одразу зрозуміє, що означає подане слово, і тому, щоб не перенавантажувати основний текст перекладачка подає визначення цього слова у примітках:

Імпи – дрібні, непривабливі на вигляд міфічні істоти, схильні до збитої поведінки. Походять із германського фольклору [9, с. 17].

Одним із найвагоміших факторів, що впливає на процес перекладу творів жанру фентезі виступає винятковість та новизна, оскільки авторка створює неологізми та оказіоналізми. Зазвичай такі слова перекладаються за допомогою транскодування.

There are dozens of the Folk here, crowding around the entrance to the vast throne room, where Court is being held—long-nosed pixies with tattered wings; elegant, green-skinned ladies in long gowns with goblins holding up their trains; tricky boggans; laughing foxkin... [8].

Тут, біля входу до величезної тронної зали, де збирається Двір, скупчилися десятки представників Народу: довгоносі піксі з пошарпаними крильцями; елегантні зеленошкірі дами в довгих сукнях і гобліни, що підтримують їхні шлейфи; пустотливі ботани; сміхотливі лисолюди... [9, с. 25].

Назви *pixies*, *goblins* та *boggans* перекладені за допомогою транслітерації в основному тексті, перекладачка додатково подає пояснення до слів *pixies* та *boggans* у примітках:

Піксі – феїрі, що попри добродушну вдачу, полюбляють збивати мандрівників зі шляху; зазвичай дрібні та схожі на гарненьких дітей.

Ботан – дуже дрібна, забрюхана болотом істота з округлим тілом і тонкими кінцівками; також може зводити подорожувальників з дороги [9, с. 25].

На жаль, розширене пояснення слова *goblins* не було подано, і це може привести читача до неможливості зрозуміти, що це за істоти.

Для слова *foxkin* було застосовано калькування, і з отриманого перекладу досить чітко зрозуміло його значення. Варто зауважити, що граматична форма цього слова в оригіналі не подає жодного натяку на множину, проте воно було перекладено саме формою множини, очевидно, що перекладачка використала таку форму слова, щоб узгодити кількісні характеристики істот.

From there, we spot mermaids and merrows sunning themselves near craggy caves, their scales reflecting the amber glow of the late-afternoon sun [8].

Там ми бачимо, як неподалік від скелястих печер гріються на сонечку русалки та меров [9, с. 37].

Згадані у поданому прикладі назви істот були перекладені по-різному, слово *mermaids* відтворено методом калькування, і є зрозумілим читачеві за значенням; слово *merrows* відтворено за допомогою часткової транслітерації, форму множини у перекладі цього слова важко відстежити. Перекладачка також подає до нього пояснення у примітках, але як сукупного поняття:

Меров – аналог русалок в ірландському фольклорі [9, с. 37].

Метод застосування транскрипції до перекладу назв істот не є поширеним явищем, але його також можна зустріти:

I glance in the direction of the day's lecturer, but the elderly phooka has his nose buried in a book [8].

Я позираю в бік сьогоднішнього викладача, та цей літній фука заховав носа в книжку [9, с. 39].

Подане перекладачкою пояснення:

Фука – персонаж ірландського фольклору; дух, здатний набувати людиноподібного вигляду і обертатись на певних тварин, зокрема коней [9, с. 37].

Важливо зазначити, що існує ще варіант написання слова *phooka* – *phouka* [13]. Також існує декілька варіантів його перекладу: *пука* (від *pusa*), *фока* [14], *поука* [13], *пхука* [15].

Noggle, our instructor, is a kind but odd old Fir Darrig from up north, with huge eyebrows, a long beard... [8].

Нотгл, наш учитель, – добре, але дивакуватий старенький фір дарріг із півночі, з величезними бровами, довгою бородою... [9, с. 105].

Словосполучення *Fir Darrig* передано транслітерацією, проте перекладачка не зберігає його початкову форму, в оригіналі воно подане як власна назва, проте в перекладі українською, – загальна. Також подано в примітках опис-пояснення:

Фір дарріг – самотній фейрі з ірландського фольклору; оградна істота з темною волохатою шкірою, довгим писком і тонким хвостом. Полюбляє збиткуватися з людей [9, с. 105].

Існують ще наступні варіанти перекладу: *Фар Дарріг*, *Фір Дірг* [15].

При перекладі назв міфічних істот необхідно звертати особливу увагу та фонетичні та стильові характеристики, емоційну забарвленість слів, оскільки неправильно підібраний метод перекладу може створити оманливе уявлення в читача, і початковий сенс тексту буде втрачено [16]. Згідно з опрацьованим матеріалом, найпоширенішими стратегіями перекладу вигаданих, або запозичених із інших культур назв істот є транскодування (транскрипція, транслітерація), калькування, адаптація, винесення слова в примітку та його пояснення (експлікація).

Висновки та перспективи подальших пошуків. У літературі жанру фентезі письменники створюють власну реаль-

ність, унікальний світ, культуру, персонажів, навколо яких розгортаються події. Усі слова, які автор створив та використав для позначення певних явищ у цій реальності можна вважати реаліями. Відповідні поняття та назви набувають колориту того світу, у якому вони існують.

Саме тому основними труднощами у процесі перекладу власних та загальних назв є унікальні культурно-марковані елементи, з денотативним значенням яких читач може бути не ознайомленим, відмінне фонетичне звучання відповідників.

Зазвичай іншомовні назви транслітерують, а не перекладають, проте такий спосіб перекладу не є доцільним. У проаналізованому творі перекладачка вдається здебільшого до використання транслітерації та транскрипції для слів, що позначають назви міфологічних істот. Вибір такої стратегії ускладнює розуміння читачем значення слів, проте подана в примітках інформація допомагає краще зрозуміти та уявити образ.

У художніх творах власні назви використовуються для характеристики персонажа, створення унікального образу. Автори фентезійних романів вкладають додаткове навантаження на такі слова, тому вони мають своє унікальне значення. Використання тих чи інших фонетичних засобів мови також створює певне уявлення, позитивний чи негативний персонаж. Адекватний переклад будь-яких власних назв неодмінно має вплив на сприйняття твору, і тому підхід до їх перекладу має бути виваженим та обґрунтованим рішенням, наділеним на донесення образів до свідомості читача цільової мови.

Завдяки запропонованому дослідженню можна краще зрозуміти та оцінити як Пухлій М. використовувала ті чи інші прийоми перекладу власних та загальних назв у процесі перекладу роману Голлі Блек “Жорстокий принц”, і на основі цього проаналізувати найбільш доцільні методи та способи перекладу літературний творів жанру фентезі.

Перспективою дослідження виступає подальший аналіз не лише власних та загальних назв у романах-фентезі, а й лексико-стилістичних засобів у циклі романів Голлі Блек про Народ Повітря, удосконалення способів їх перекладу у художній літературі жанру фентезі.

Література:

1. Воробйова І. А. До проблеми адаптації реалій у перекладі творів жанру фентезі. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. Вип. 10. С. 103–106.
2. Saduov R., Vinczeová B. Translating fantasy literature into Russian and Slovak: The case study of Catherynne Valente’s “The Girl who Circumnavigated Fairyland in a Ship of her own Making”. SKASE Journal of Translation and Interpretation. 2017. Vol. 10. No. 1. P. 88–105.
3. Anikó Ádám. Traduire l’indicible, ou la poétique de l’ineffable dans la littérature fantastique. Revue d’Études Françaises. 2009. No. 14. P. 73–80.
4. Lincoln Fernandes. Translation of Names in Children’s Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play. New Voices in Translation Studies. 2006. No. 2. P. 44–57.
5. Будний В., Льницький М. Порівняльне літературознавство: навч. вид. Київ: Вид. дім “Києво-Могила. акад.”, 2008. 430 с.
6. Gerhards J. The Name Game: Cultural Modernization and First Names. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2005. 157 p.
7. Перумов Н. Теплый свет далекой сказки: [Рос. фэнтези и творчество Н. Перумова]. Разрешенное волшебство. Москва: ЭКСМО. 1996. С. 466–471.

8. Read The Cruel Prince Online Read Free Novel. URL: https://onlinereadfreenovel.com/holly-black/43068-the_cruel_prince.html (date of access: 30.03.2022).
9. Блек Г. Жорстокий принц; пер. з англ. М. Пухлій: Віват, 2021. 400 с.
10. Albota S. M., Baranovska L. M. Realia in Steven King's novel "The Outsider": translation aspect. *Нова філологія* : збірник наукових праць. № 81, т. 1. 2021. С. 13–18.
11. Раренко М. Б. Основные понятия переводоведения. Терминологический словарь-справочник. 2010. 260 с.
12. Миклашук В. Лексичні та граматичні трансформації перекладу художніх творів з англійської на українську мову (на матеріалі трилогії Сюзанни Колінз "Голодні ігри") : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 035.041. Суми, 2020. 76 с.
13. Фука – вредная ирландская разновидность пака, боуги, или оборотня, нередко отождествляемая с самим дьяволом. *Новый Бестиарий: вымышленные животные и расы, мифологические и мифические существа, фантастические чудовища и даже монстры!* URL: <https://www.bestiary.us/fuka> (дата звернення: 30.03.2022).
14. Пука. *Енциклопедія*. URL: <https://uk.wikisko.ru/wiki/Пука> (дата звернення: 30.03.2022).
15. Пука. *Mythological Creations*. URL: <https://mythologicalcreations.fandom.com/ru/wiki/Пука> (дата звернення: 30.03.2022).
16. Альбота С. М. Мовні засоби втілення символу Фауст у Трагічній історії доктора Фауста Крістофера Марло. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. Вип. 3. С. 121–127.

Baranovska L., Albota S. Types of beings in the fantasy genre: translation aspect (based on Holly Black's novel "The Cruel Prince")

Summary. The article considers methods and features of translation of fantasy works, in particular the names of creatures invented or borrowed from the folklore of different countries in the series of novels by American writer Holly Black

"The Cruel Prince". In order for the translation of a literary text to be adequate and understandable to the reader, it is necessary to use the appropriate technique of literary translation. This type of translation is considered the most researched and flexible. Characteristic features of literary translation are novelty, originality, as well as the use of various language figures and techniques. Using the technique of artistic translation is important to preserve the linguistic figures that were presented in the original, descriptions of the characters, features of their speech and behavior. The literature of the fantasy genre is significantly different from other literary genres, so the translator must convey its authentic atmosphere so that the reader can understand the author's intention. The authors usually use folklore, slang and dialect figures of speech, which are difficult or impossible to translate. Translation of works of art should not be performed using the technique of literal translation, as there is a high probability of losing the special color of the work, the real emotions and feelings of the characters. The translator, working with this genre of literature, must not only accurately and correctly convey all the details of the work, but also leave in the minds of the reader a certain image. Works of this genre must be performed with maximum preservation of the atmosphere of the plot and author's style. It should be emphasized that there is no single method for translating proper names in such works, the translator must choose a practical counterpart in each case, taking into account certain factors, starting with the structure of such words, ending with the target audience. The analyzed novel is characterized by a large number of proper names that were created by the author to create a fictional world, its characters and surroundings. In the process of translating English texts of the fantasy genre, the translator may face a number of difficulties caused by significant differences in the structure of languages, as the lexical and grammatical structure of English and Ukrainian differ.

Key words: translation, tracing, mythology, folklore, approach, transliteration.